

“РАҚАМЛИ БОЖХОНА” – ИҚТИСОДИЙ ТАРАҚҚИЁТНИНГ МУҲИМИ ОМИЛИ

Кучаров А.С.,

и.ф.д., проф.,

Тошкент давлат иқтисодий университет,

Каримқулов Қ.М.,

т.ф.д., проф.,

Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг

Божхона институти

Аннотация. Ушбу мақолада рақамли божхона, бу – ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланиш, маълумотлар базаси, гипералоқа, интернет тармоғидан фойдаланган ҳолда электрон божхона технологиялари орқали маълумотларни қайта ишлаш (Big data), телематика (информатиканинг бир қисми бўлиб, маълумотлар йиғиндис, масофадан бошқариш ва масофадан назорат қилиш), булутли технологиялар, транспорт телематикаси (транспортларни спутник орқали мониторинг қилиш) демакдир. Маълумки, соҳанинг самарали фаолияти бевосита божхона постлари таркибий тузилмаларининг рақамли шароитда замонавий техник воситалар, ускуна ва қурилмалар билан таъминланишига боғлиқ эканлиги илмий асосланган.

Калит сўзлар: Божхона фаолияти, рақамли божхона, ахборот-коммуникация технологиялари, импорт-экспорт операциялари.

Экспорт-импорт операцияларини амалга оширишда ва бошқа фаолиятни бажаришда вақт омилидан оқилона фойдаланиш ҳамда уни тежаш имконини беради.

Ўзбекистонда ТИФ субъектлари экспорт операцияларини 24 соат мобайнида амалга оширишлари мумкин. Бунда божхона органларининг фаолиятини соддалаштириш мақсадида хавфни бошқариш тизими белгилаб берган тартибда божхона юк декларациясини божхона ходими иштирокисиз автоматик тарзда расмийлаштирувини амалиётга жорий қилиш ҳамда “кўк” йўлакни ишга тушириш тавсия этилаётган тамойилнинг бир қисми сифатида қарашимиз мумкин.

Шунингдек, божхона чегаралари бўйлаб автотранспорт воситалари тирбандликларини олдини олиш мақсадида 24/7 тамойили асосида давлат чегараси орқали ўтказиш пунктларида автотранспорт воситалари учун электрон навбат тизимини жорий этиш муаммонинг ечими бўлади дейишимиз мумкин.

Демак, “рақамли божхона” доирасида божхона хизмати ва унга ҳамкор назорат идоралари томонидан амалга оширилаётган ишлар ташқи иқтисодий фаолият қатнашчилари ва фуқароларга қатор имкониятларни

яратади. Шунингдек, келгусида божхона хизмати идораларининг ягона ахборот тизимига яқин даврларда яратилиши кўзда тутилаётган “Ташқи савдо фаолияти миллий портали” ва “UzTrade” ташқи савдо майдончаси билан интеграциялашуви ҳам ўз самарасини беради.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодий ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2018 йил 3 июлдаги ПҚ-3832-сонли қарори қабул қилиниши рақамли иқтисодий янада ривожлантиришда муҳим қадам бўлган эди.

Бунда: блокчейн технологияларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш, малакали кадрларни тайёрлаш; инновацион ғоялар, технологиялар ва ишланмаларни жорий этиш; “Электрон ҳукумат” тизимини жорий этиш; ходимлар ўртасида “рақамли саводхонлик”ни тарғиб қилиш ва кенгайтириш, уларни ахборот технологияларини ўзлаштиришга жалб қилиш, ходимларни қайта тайёрлаш бошқарув тизимини ривожлантириш борасида кўзланган мақсадга эришиш учун рақамли технологиялар асосида янгилаш “рақамли божхона” миллий тизимини тўлиқ шакллантириш кутилмоқда.

Мазкур шароитда ривожланиш, рақобатбардош бўлишнинг ягона йўли замон билан тенгма-тенг қадам ташлаш, рақамли технологияларни миллий иқтисодий тизимга кенг жорий этиш ҳисобланади.

Бунинг мантиқий давоми сифатида куни кеча давлат бошқаруви тизимига замонавий ахборот технологияларини кенг жорий этиш ва телекоммуникация тармоқларини кенгайтириш орқали республика иқтисодиётининг рақобатбардошлигини янада ошириш мақсадида қабул қилинган, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 апрелдаги ПҚ-4699-сонли “Рақамли иқтисодий ва электрон ҳукуматни кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори муҳим аҳҳмият ксб этади.

Қарор билан 2023 йилга келиб, рақамли иқтисодийнинг мамлакат ялпи ички маҳсулотидаги улушини 2 бараварга кўпайтириш, хизматлар ҳажмини 3 бараварга ошириш ва уларнинг экспортини 100 миллион долларга етказиш, мамлакатнинг рақамли инфратузилмасини тўлиқ модернизация қилиш ва замонавий телекоммуникация хизматларидан тўлиқ фойдаланиш, 2022 йилга қадар электрон давлат хизматлари улушини 60 фоизгача етказиш орқали электрон ҳукумат тизимини ривожлантириш ҳамда “Беш ташаббус” доирасида рақамли билимларга ўқитишнинг янги тизимини яратиш белгиланган.

Бутунжаҳон божхона ташкилоти наздида “рақамли божхона” қўйидаги элементларни ўз ичига олади:

24/7 тамойили асосида божхонани автоматлаштириш, божхона картасини жорий қилиш асосида божхона тўловларини электрон тўлаш, шунингдек, электрон калькулятор – интеграциялашган тариф интерактив хизматини йўлга қўйиш;

хорижий давлатлар божхона хизматлари билан экспорт, импорт ва транзит юклар бўйича электрон ахборот алмашишни йўлга қўйиш;

ТИФ субъектлари учун мобил хизматлар – божхона чегараси орқали ҳаракатланадиган жисмоний шахслар учун қулайликлар яратиш мақсадида, олиб кириш нормасидан ортиқча товарларга улар томонидан олдиндан тақдим этилган маълумотлар асосида тўловларни ундириш бўйича хизматни жорий қилиш;

товарларни ва уларга тўланган божхона тўловларини электрон қайтариш; савдо оператори ҳудудида кўрик ва бошқа текширувларни амалга ошириш;

божхона мақсади учун ҳужжатларни соддалаштириш ва электрон қайта ишлаш;

ҳалқаро почта жўнатмаларида жўнатилаётган товарлар учун CN22 ва CN23 декларацияларини электрон кўринишини жорий этиш;

электрон божхона расмийлаштируви тизимини йўлга қўйиш, минимал ва максимал қиймат чегараларини белгилаган ҳолда соддалаштирилган божхона расмийлаштирувини амалга ошириш.

Шунингдек, рақамли божхона ўзи билан бирга бир қанча янги атамаларни олиб келади. Масалан, 24/7 тамойили орқали божхонани автоматлаштириш ТИФ субъектлари учун жуда катта енгиллик беради.

Умуман рақамли божхона коррупция ва “яширин иқтисодиёт”нинг асосий кушандаси эканлигини Президентимиз бежизга таъкидламади. Чунки технологияда рақамлар ҳамма нарсани муҳрлайди, хотирада сақлайди, керак маълумотларни тақдим этади, бирон маълумотни яшириш у ёки бу фаолият ҳақида тўлиқ ахборот бермасликнинг иложи йўқ, ахборот тизимлари барчасини аён қилади. Маълумотларнинг тизимлилиги турли фирибгарликларга йўл бермайди.

Натижада жинойй даромаддан олинган даромадларни легаллаштириш, “пул ювиш”, бюджет тушумларини ўғирлаш, имтиёзлардан самарасиз ва мақсадсиз фойдаланиш, кўрсаткичларни яшириб кўрсатиш имконини йўқотади. Бу эса иқтисодиётга легал маблағлар оқимини оширади, бож тўловлари бутлиги таъминланади, солиқ, бож ва йиғимлар ўз вақтида ва тўғри тўланади. Яна бир муҳим жиҳат, булар орқали Ўзбекистоннинг халқаро рейтингларда кўрсаткичлари яхшиланишига, нуфузининг янада кўтарилишига замин яратади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, рақамли божхона механизми фаолиятнинг янги йўналиши сифатида божхона органлари фаолиятини анчагина соддалаштириши билан бирга, ТИФ иштирокчилари учун янада қулайликлар яратишни мақсад қилиб қўяди. Шу билан бирга, бунини амалиётга қўллаш орқали тизимда қўплаб ютуқларга эришиш мумкин. Қолаверса рақамли божхона аслида рақамли иқтисодиётнинг бир бўлаги бўлганлиги сабабли ҳам мавзунинг нақадар долзарблигини англатади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Tajibayev, Imalatdin. "MENEJMENT NAZARIYASINI O 'RGANISH VA TAHLIL." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 324-331.
2. Rahman, Yahia Abdul. "The Art of Islamic Banking and Finance: Tools and Techniques for Community-Based Banking." (2010).
3. Kucharov, Abrorzhon S., Elvira A. Kamalova, and Dinora Nurmamad. "7 State Regulation of Competitive Relations." *New Institutions for Socio-Economic Development: The Change of Paradigm from Rationality and Stability to Responsibility and Dynamism* 5 (2021): 63.
4. Khodjaev, Fazliddin Elmurodovich. "Functional models of logistics management in the development of exports in Uzbekistan." *Asian Journal of Research in Business Economics and Management* 11.9 (2021): 26-33.
5. Muxtorova, Indira Yasharbek Qizi. "KORXONA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA TASHKILIY MADANIYATNI TO'G'RI SHAKILLANTIRISHNING AHAMIYATI." *Academic research in educational sciences* 2.9 (2021): 794-800.
6. Хажиев, Бахтиёр, Бекзод Мамарахимов, and Қувондиқ Шарипов. "Иқтисодиёт_назарияси_УМК." *Архив научных исследований* 10 (2020).
7. Абдуллаева М. (2022). Economic aspects and financial sources of terrorism. in *Library*, 22(1), 24–33. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/8758>